

над дитиною, відповідальність має бути – довічне позбавлення волі. Якщо відбувається домашнє насильство у вигляді нанесення тілесних ушкоджень дитині – позбавлення волі від 10 років.

Шлях п'ятий – зусилля місцевої влади та свідків насильства.

Органи місцевого самоврядування повинні організовувати соціальні послуги, можуть їх замовляти, брати участь у підготовці фахівців, які будуть боротися з домашнім насильством і визначати, які спецслужби з підтримки постраждалих потрібні регіону, забезпечувати їхнє створення і роботу

Органи управління освіти повинні забезпечувати підготовку фахівців, які боротимуться з домашнім насильством, включити до навчальних програм питання запобігання та протидії домашньому насильству.

Ніхто не може залишатися осторонь, коли відбувається насильство на дітьми, ні пересічний громадянин, ні дежава. Дитина в даній ситуації є найбільш вразливою, і без допомоги дорослого не зможе захистити себе. Тому держава має створити не лише дієвий механізм захисту дітей від домашнього насильствана на рівні нормативно-правових актів, але й зобов'язати органів державної влади працювати над профілактикою та інформуванням дітей щодо їх прав та механізмів захисту.

Список використаних джерел:

1. Запобігання та протидія проявам насильства: діяльність закладів освіти. Навчально-методичний посібник. За заг.ред Левченко К. Б.. Київ. 2020. 194 с.

2. Методичні рекомендації щодо запобігання та протидії насильству. *МОН України*; Лист, Рекомендації від 18.05.2018 № 1/11-5480 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v5480729-18#Text>

3. Про внесення змін до Кримінального та Кримінального процесуального кодексів України з метою реалізації положень Конвенції Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу з цими явищами: Закон України від від 06.12.2017 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2227-19#Text>

ШЛЯХИ УДОСКОНАЛЕННЯ ПОЛОЖЕНЬ ЗАКОНОДАВСТВА У СФЕРІ ЗАПОБІГАННЯ ТА ПРОТИДІЇ ДОМАШНЬОМУ НАСИЛЬСТВУ: НАЦІОНАЛЬНА ПРАКТИКА ТА ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД

Катерина ШАПОВАЛОВА, ад'юнкт докторантури та ад'юнкттури Національної академії внутрішніх справ

Науковий керівник: професор кафедри поліцейського права Національної академії внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, доцент **Василь ВАРИВОДА**

Сім'я є основою суспільства, джерелом тепла і любові для кожної людини, саме тому тяжким та незрозумілим перед нами постає питання домашнього насильства, як особливо небезпечного та негативного суспільного явища.

Проблема домашнього насильства є визнаною на міжнародному рівні, про що свідчить прийняття низки міжнародних нормативно-правових актів у сфері запобігання та протидії домашньому насильству, які слугують стандартами для національного законодавства. В контексті євроінтеграційних процесів, з урахуванням положень Стамбульської конвенції (повна назва – Конвенція про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу з цими явищами), Україною прийнято Закон України «про запобігання та протидію домашньому насильству». Положеннями цього не тільки конкретизовано понятійно-категоріальний апарат у визначеній галузі права, а й окреслено спектр повноважень органів поліції у сфері запобігання та протидії домашньому насильству.

Варто наголосити, що проблема домашнього насильства – є не тільки проблемою що належить до сфери відання судових та правоохоронних органів, це проблема більш широкого гуманітарного масштабу, що вимагає глибокого осмислення її як складової інституту захисту дитинства та батьківства, інституту сім'ї, тому її вирішення потребує комплексного полісвітоглядного підходу.

У зв'язку із набранням чинності Законом України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» активно вибудовується механізм застосування законодавства у відповідній сфері правовідносин. У цьому аспекті надзвичайно важливою є консолідація зусиль всіх органів та установ, які є дотичними до проблем домашнього насильства з метою подолання цього негативного суспільного явища.

З моменту введення в дію положень статті 126-1 Кримінального кодексу України вже напрацьовано достатньо емпіричного матеріалу для того щоб сформулювати перші висновки. Статистичні дані говорять самі за себе. Так, статтю 126-1 було введено до змісту Кримінального кодексу України лише у 2017 році, у 2018 році слідчими розпочато лише 1 кримінальне провадження за цією статтею, у 2019 – вже 1,5 тис. кримінальних проваджень було скеровано до суду з обвинувальними актами, у 2020 – майже 2 тис. кримінальних проваджень. Таким чином, відбулося стрімке зростання показників реєстрації кримінальних проваджень за статтею 126-1 Кримінального кодексу України на 44 %. Зростання кількості повідомлень про випадки вчинення домашнього насильства свідчить про позитивну динаміку змін у суспільній свідомості, розвитку нетерпимості до проявів домашнього насильства.

Водночас, у законодавстві постає питання неоднозначного тлумачення та відповідно, надання правильної юридичної оцінки ознак діяння, відповідальність за яке передбачено статтею 126-1 Кримінального кодексу України. Оскільки диспозиція цієї статті є банкетною та відсилає нас до

законодавства. З точки зору юридичної техніки «погано визначені поняття» мають бути максимально мінімізованими, оскільки вони створюють ризик необґрунтованого уникнення або що гірше, необґрунтованого притягнення до відповідальності невинної особи через неправильну правову оцінку вчиненого такою особою діяння.

Неоднозначною є визначення такої необхідної ознаки кримінальності домашнього насильства як «систематичність», та її кореляція із поняттям «повторюваності» у сфері адміністративно-правових відносин. Необхідно враховувати, що систематичність може включати комбінаторику різних видів домашнього насильства. Аналіз судової практики свідчить, що здебільшого «систематичність» визнається судами у випадку вчинення особою 3 і більше фактів предикаційних адміністративних правопорушень за статтею 173-2 Кодексу України про адміністративні правопорушення. Немає єдиної судової преюдиції щодо визначення поняття «систематичності».

Окрім того, «систематичність» є віктимогенною ознакою. Так, за статистикою майже 90 % випадків доведення до самогубства відбуваються внаслідок домашнього насильства. З цієї позиції оперативна та ефективна діяльність правоохоронних органів набуває особливого значення.

Як було зазначено вище, з моменту прийняття точкового законодавчого акту, Закону України «Про запобігання та протидію домашньому насильству», виникло багато контраверсійних питань, у тому числі постає питання розмежування адміністративних правопорушень та кримінальних проступків. На нашу думку, будь-які факти вчинення домашнього насильства повинні кваліфікуватися як кримінальні проступки, що дозволить внести ясність та усунути проблему кваліфікації таких правопорушень для поліції.

Окрім того, існує проблема кваліфікації психологічного насильства, яке на наш погляд, є одним із найскладніших видів домашнього насильства. Так, конфлікт – це не завжди правопорушення. Конфліктне спілкування, прояви агресії і використання нецензурної лайки є нормою для деяких сімей.

Відповідно до положень Стамбульської конвенції, у науковий обіг запроваджено таке поняття як гендерно обумовлене насильство – тобто насильство за ознакою статі. Окремими проявами такого насильства значаться примусове одруження та мотиліяція жіночих статевих органів. В українському законодавстві відповідальність за вчинення насильства за ознакою статі передбачено статтею 173-2 Кодексу України про адміністративні правопорушення, знову ж таки, вважаємо за доцільне внести відповідні уточнення до законодавства щодо необхідності криміналізації вищевказаних різновидів правопорушень.

На нашу думку, в контексті досліджуваного питання та в рамках канадсько-українського проекту «Підтримка судової реформи», доцільно звернути увагу на досвід Канади у сфері запобігання та протидії домашньому насильству. Зокрема, цікавим є більш як 30-річний досвід інтегрованого підходу до вирішення питання у сфері запобігання та протидії домашньому насильству на місцевому рівні. Так, у Канаді створено спеціалізовані суди для

розгляду справ за фактом скоєння домашнього насильства. Створенням таких судів демонструє особливе ставлення держави до важливості проблеми протидії домашньому насильству, оскільки від цього напряму залежить добробут суспільства та особиста безпека громадян.

Загальна картина судової практики застосування законодавства у сфері запобігання та протидії домашнього насильства також свідчить про наявність низки дискусійних питань, у тому числі, що стосуються насамперед формування доказової бази.

Станом на 2020 рік патрульною поліцією було оформлено близько 2 тис. протоколів про адміністративне правопорушення за статтею 173-2 Кодексу України про адміністративні правопорушення, з них лише 421 – розглянуто судами (по 252 провадженням – винесено рішення і 169 – проваджень закрито). Варто наголосити, що така проблематика характерна не тільки для справ щодо вчинення домашнього насильства, а і для усіх справ про адміністративні правопорушення. Хоча на нашу думку, справи щодо вчинення домашнього насильства мають першочергове значення, оскільки від рішень судів в цьому випадку залежать долі людей.

На основі вибіркового системного аналізу судової практики у справах про вчинення правопорушення за статтею 173-2 Кодексу України про адміністративні правопорушення, вважаємо за доцільне акцентувати увагу на ключових аспектах, які є причиною повернення матеріалів про адміністративне правопорушення на доопрацювання та закриття справ. Зокрема, до них належать наступні:

1. Неявка правопорушника на виклик суду. Проте інші категорії справ про адміністративні правопорушення можуть бути розглянуті і за відсутності правопорушника за умови належного його повідомлення про час та місце розгляду.

2. Відсутність пояснень свідків, які є ініціаторами викликів поліції. При цьому особисті дані свідків правопорушення фіксуються у протоколі про адміністративне правопорушення, а надавати поліцейському пояснення щодо обставин правопорушення – не є обов'язком свідків, натомість, право вимагати пояснень свідків належить тільки суду.

3. Не зафіксовано факт вчинення правопорушення на портативний відео реєстратор патрульних, що фізично майже завжди є неможливим, оскільки поліція прибуває як правило вже по факту вчинення правопорушення.

4. До протоколу не додано документів що посвідчують особу правопорушника, хоча такої вимоги положеннями Кодексу України про адміністративні правопорушення не передбачено.

5. Відсутність доказів повторності вчинення правопорушення. Керуючись цією обставиною судами не враховано, що поліцейські не мають повноцінного доступу до Єдиного державного реєстру судових рішень.

На наш погляд, потребують негайного удосконалення положення статті 262 Кодексу України про адміністративні правопорушення, що стосуються зокрема можливості застосування поліцейськими запобіжного

заходу у вигляді адміністративного затримання безпосередньо за фактом виявлення домашнього насильства. Оскільки на сьогодні, єдиним дієвим засобом негайного реагування на вчинене правопорушення для поліції є можливість винесення термінового заборонного припису.

За статистикою станом на 2020 рік поліцейськими було винесено приблизно 24 тис. термінових заборонних приписів. В наступному було виявлено орієнтовно 1 тис. випадків фактів порушення вимог таких приписів. Тимчасовий заборонний припис безперечно має раціональне зерно, однак на нашу думку, відповідальність за порушення припису є недостатньою, чим його невілює. Тому ефективним буде застосування більш серйозніших видів стягнення, наприклад стягнення у вигляді виправних робіт.

Дискусійними залишаються деякі питання належного встановлення поліцейськими підстав для винесення термінового заборонного припису, з метою врегулювання яких розроблено спільний Наказ Міністерства внутрішніх справ України та Міністерства соціальної політики України від 13.03.2019 № 369/180, зареєстрований в Міністерстві юстиції України 02 квітня 2019 року за № 333/33304 «Про затвердження Порядку проведення оцінки ризиків вчинення домашнього насильства».

З метою удосконалення консолідованого підходу до вирішення питання домашнього насильства, на основі досвіду Португалії Україною впроваджено інститут спеціалізованих груп реагування на випадки вчинення домашнього насильства «ПОЛІНА» (на сьогодні створено та функціонує близько 50 таких груп). Позитивним моментом в діяльності таких груп видається не тільки можливість деескалації конфлікту у вигляді безпосереднього реагування, а й необхідність комплексного підходу до вирішення проблеми, здійснення спостереження за суб'єктами правопорушень.

Досить цікавий момент, яким чином судді повинні виносити рішення щодо направлення на корекційну програму, передбачену статті 39-1 Кодексу України про адміністративні правопорушення. Адже через відсутність відповідного положення в санкції статті 173-2 Кодексу України про адміністративні правопорушення, в судовій практиці відповідно, такі направлення до сьогодні не виносились.

Окрім того, в контексті досліджуваної тематики удосконалення потребують деякі питання призначення судових експертиз, як базового доказу визначеної категорії справ. Невирішеними залишаються питання відновлення прав осіб, потерпілих від домашнього насильства. Найпоширенішими категоріями жертв домашнього насильства є діти, жінки та люди похилого віку. З огляду на власний емпіричний досвід діяльності в правоохоронних органах, найбільш чіткими точками законодавства є врегулювання питань щодо відібрання дітей у кривдників. Адже саме діти є найбільш вразливою категорією населення, яка потребує першочергового захисту, що полягає у наявності «зрозумілого» та дієвого механізму гарантій їх забезпечення.

До слова, потрібно наголосити на необхідності подальшої активної роботи у напрямку підвищення правової обізнаності населення та

відповідного підвищення кваліфікації уповноважених органів та установ у сфері запобігання та протидії домашнього насильства та насильства за ознакою статі. На нашу думку, сьогодні нарівні із діяльністю координаційних центрів з надання безоплатної правової допомоги, непересічного значення набуває діяльність Управління забезпечення прав людини Національної поліції України.

Таким чином, нами було здійснено аналіз деяких найбільш актуальних, на нашу думку, аспектів правозастосовної діяльності у сфері запобігання та протидії домашньому насильству. Безперечно, залишається багато дотичних питань, які потребують детального розгляду. Маємо надію що завдяки реформуванню законодавства, в Українській державі буде сформовано дієвий механізм запобігання та протидії домашньому насильству. Адже захист та сприяння здорового розвитку інституту сім'ї, як основоположної ланки суспільства – є необхідною умовою побудови правової держави.

Список використаних джерел:

1. Кодекс України про адміністративні правопорушення: Закон України від 01 грудня 2012 року №8073-X (редакція від 13 серпня 2020 року)// URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10#Text>

2. Про запобігання та протидію домашньому насильству: Закон України від 07 грудня 2017 року № 2229-VIII (редакція від 01 січня 2020 року підстава - 2671-VIII)// URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2229-19#Text>

3. Про затвердження Порядку винесення уповноваженими підрозділами органів Національної поліції України термінового заборонного припису стосовно кривдника: Наказ МВС від 07 серпня 2018 року № 654, // URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0965-18#Text>

4. Про затвердження Порядку проведення оцінки ризиків вчинення домашнього насильства: Наказ Міністерства внутрішніх справ України та Міністерства соціальної політики України від 13.03.2019 № 369/180// URL: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/RE33304.html

ПІДВИЩЕННЯ ФІНАНСОВОЇ НЕЗАЛЕЖНОСТІ ЖІНКИ ЯК ФАКТОР ЗАПОБІГАННЯ І ПРОТИДІЇ ГЕНДЕРНО ЗУМОВЛЕНОМУ НАСИЛЬСТВУ

Людмила ГУЛЯЄВА, доцент кафедри фінансів Академії праці, соціальних відносин і туризму, кандидат економічних наук, доцент

Таміла СОЛОНОВИЧ, студентка 4 курсу Академії праці, соціальних відносин і туризму

Демократизація та гуманізація українського суспільства передбачає орієнтацію нашої держави на реалізацію та забезпечення дотримання найголовніших людських принципів, серед яких принцип рівності. Він